

права людини та біомедицину щодо трансплантації органів і тканин. Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 24.01.2002 № ETS N 186–URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_684; Додатковий протокол до Конвенції про права людини та біомедицину в галузі біомедичних досліджень. Рада Європи; Протокол, Міжнародний документ від 25.01.2005 № ETS N 195– URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_686.

4. Коваль А.М. Статус пацієнта: адміністративно-правове регулювання. Дис. канд.

5. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний документ від 27.06.2014. – *[[Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/984_011; Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським. Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII, станом на 16.09.2014.// Відомості Верховної Ради України – 2014– № 40 – Ст. 2021.*

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-10>

ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Донченко Ольга Павлівна

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
асистентка кафедри теорії права та прав людини,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Право на свободу вираження поглядів є однією з найважливіших засад побудови демократичної держави та умовою життєвої активності кожної людини. В Україні це право гарантується статтею 34 Конституції України, статтею 10 Європейської конвенції з прав людини та статтею 19 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [1, 2, 3].

Воно включає: а) право мати свої переконання (право дотримуватися своїх поглядів); б) право шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від державних кордонів (свобода інформації); в) право самостійно обирати форму вираження поглядів і переконань (усну, письмову, художню, жестову тощо) [4, с. 5].

Право на свободу вираження поглядів не належить до абсолютних прав, тобто може бути обмежено, але у відповідності до вимог законності (обмеження повинно бути встановлено законом), правомірності (обмеження повинно переслідувати одну чи декілька правомірних цілей) та необхідності (обмеження повинно бути необхідним у демократичному суспільстві; під необхідністю мається на увазі пропорційність переслідуваній правомірній меті). Такі вимоги випливають зі змісту частини 2, статті 10 Європейської конвенції з прав людини [3]. Саме ці вимоги (принципи) законності, правомірності та необхідності й становлять фундаментальне ідеологічне та юридичне підґрунтя обмеження права на свободу вираження поглядів за умов дії будь-якого з правових режимів у демократичних державах, у тому числі, за умов дії правового режиму воєнного стану.

Після повномасштабного російського вторгнення Україна офіційно повідомила про відступ від зобов'язань за Європейською конвенцією прав людини та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права. Особливістю ж реалізації права на свободу вираження поглядів під час режиму воєнного стану в Україні стало: 1) застосування статті 64 Конституції України, яка дозволяє тимчасово обмежувати права і свободи в умовах воєнного або надзвичайного стану; 2) застосування Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (зауважимо, що строк дії воєнного стану Верховна Рада України продовжувала 14 разів); 3) застосування окремих положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану», а також низки норм чинних нормативно-правових актів України, які містять відповідні обмеження.

Під час правового режиму воєнного стану в Україні були введені конкретні обмеження для медіа, журналістів та громадян. Зокрема, збільшення видів інформації з обмеженим доступом, впровадження обмежень щодо діяльності окремих медіа; контроль за публічними комунікаціями, блокування доступу до певних інтернет-ресурсів; введення акредитації для журналістів з визначенням зон доступу; заборона на публікацію інформації, що може вказати на місцезнаходження військових об'єктів чи рух техніки; обмеження на публікацію відео та фотографій, що можуть бути використані ворогом тощо.

Як зазначається в юридичній літературі, «з метою недопущення застосування тоталітарних методів управління Україна тимчасово і вимушено обмежує право на свободу слова, спираючись виключно на норми міжнародного права... Враховуючи характер і ступінь суспільної небезпеки тих загроз, які створила держава-агресор на території України, такі обмеження є цілком виправданими і відповідають гостроті становища. Це розуміють і представники медіа, які підтверджують, що в умовах воєнного стану існують обмеження для медіа і це є неминучим» [5, с. 449].

Слід наголосити й на необхідності самообмежень, до яких повинні вдаватися суб'єкти реалізації вказаного права, виходячи з онтологічної сутності свободи як відповідальності. При цьому вважаємо слушною думку американського історика Тімоті Снайдера про те, що помилковим є негативне розуміння свободи, як відсутності утисків й неконструктивним є сприйняття уряду як структури, що обмежує свободу.

Зауважимо, що вкрай важливим видається забезпечення балансу між обмеженням права на свободу вираження поглядів за допомогою належних правових механізмів та захистом національної безпеки. Адже обмеження повинні бути необхідними та пропорційними, тимчасовими та чітко визначеними, а також відповідати міжнародним стандартам прав людини. Порушення такого балансу неодмінно може призвести, як до зловживань у сфері реалізації прав людини, так і до створення загроз для безпеки держави і суспільства.

Моніторинг дотримання прав людини під час воєнного стану в Україні з-поміж інших спеціальних органів та установ досить успішно здійснюють громадські організації та центри. Вони, зокрема, проводять незалежний моніторинг обмежень свободи вираження поглядів; надають рекомендації щодо вдосконалення законодавства; залучають міжнародну спільноту до вирішення питань прав людини. Такими є, наприклад, Центр демократії та верховенства права, Центр прав людини ZMINA, Лабораторія цифрової безпеки, ГО «Інститут масової інформації, ГО «Детектор Медіа», ГО «Український інститут медіа та комунікації».

Таким чином, право на свободу вираження поглядів залишається однією з ключових демократичних цінностей, навіть у період війни. Проте його реалізація повинна адаптуватися до умов збройного конфлікту, зберігаючи при цьому правову передбачуваність і відповідність міжнародним стандартам, а саме: 1) обмеження права на свободу вираження поглядів під час правового режиму воєнного стану повинні бути чітко визначеними; 2) необхідність забезпечення прозорості та підзвітності органів, які вводять обмеження; 3) важливість забезпечення доступу до альтернативних джерел інформації та підтримка незалежних медіа; 4) наявність правових механізмів ефективного захисту прав журналістів; 5) активне залучення громадянського суспільства та міжнародних організацій до процесу моніторингу та оцінки обмежень.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р.: Конвенція, Міжнародний документ/ Дата ратифікації Україною:

17.07.1997 р., дата набрання чинності для України: 11.09.1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 21.04.2025 р.)

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р.: Пакт/Міжнародний документ/ Дата ратифікації Україною: 19.10.1973. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 21.04.2025 р.)

4. Свобода вираження поглядів. Міжнародні стандарти, практика Європейського суду з прав людини і національне законодавство України в умовах воєнного стану. Огляд правових підходів. Серія : Свобода слова і національна безпека. Київ : УНЦПД, 2022. 25 с. URL: https://ucipr.org.ua/images/files/1750/1750_file.pdf (дата звернення: 21.04.2025 р.)

5. Тугарова О. К. Воєнний стан vs свобода слова: окремі питання правового регулювання. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2023. № 10. С. 446-450. URL: http://lsej.org.ua/10_2023/107.pdf (дата звернення: 21.04.2025 р.).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-11>

САМОЗАХИСТУ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОЇ ІНСТИТУЦІЇ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ НИМ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ

Дякур М. Д.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Параниця С. П.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правоохоронної діяльності,
Навчально-науковий інститут економічної безпеки
та митної справи
Державного податкового університету
м. Ірпінь, Україна*

Правоохоронна діяльність виступаючи одним із універсальних компонентів безпеки і правопорядку в Стандарті вищої освіти України за першим (бакалаврський) рівень вищої освіти, галузь знань 26